

SOCIOLOGIJA

Predmetni izpitni katalog za splošno maturo ◀

Predmetni izpitni katalog se uporablja od spomladanskega izpitnega roka **2012**, dokler ni določen novi. Veljavnost kataloga za leto, v katerem bo kandidat opravljal maturo, je navedena v Maturitetnem izpitnem katalogu za splošno maturo za tisto leto.

KAZALO

1	UVOD.....	5
2	IZPITNI CILJI	6
3	ZGRADBA IN OCENJEVANJE IZPITA	7
3.1	Shema izpita.....	7
3.2	Tipi nalog in ocenjevanje.....	7
3.3	Merila ocenjevanja izpita in posameznih delov.....	8
4	IZPITNE VSEBINE IN CILJI	12
4.1	Posameznik – družba – sociologija.....	12
4.2	Identiteta in kultura.....	13
4.3	Družbene različnosti in neenakosti	14
4.4	Odločanje v skupnosti	15
4.5	Izzivi sodobnega sveta.....	16
4.6	Načini in metode raziskovanja v sociologiji.....	17
4.7	Družba – zdravje, telo, bolezen.....	18
4.8	Družina.....	19
4.9	Šolanje	19
4.10	Religija in verovanjski sistemi.....	20
4.11	Odklonskost in kriminaliteta.....	21
4.12	Množični mediji in komunikacije	22
4.13	Znanost – družbeni razvoj in ekološka vprašanja	23
4.14	Delo, moderne družbene organizacije in prosti čas	24
5	PRIMERI NALOG ZA PISNI IZPIT	26
5.1	Strukturirana naloga.....	26
5.2	Esejska naloga.....	27
6	SEMINARSKA NALOGA	29
6.1	Izbor teme in opredelitev problema.....	29
6.2	Koraki v pripravi	29
6.3	Obseg in oblika	31
6.4	Sestavine.....	32
6.5	Navedba literature.....	32
6.6	Učiteljeva pomoč pri izdelavi.....	34
7	KANDIDATI S POSEBNIMI POTREBAMI	35
8	LITERATURA.....	36

1 UVOD

Predmetni izpitni katalog za splošno maturo Sociologija (v nadaljnjem besedilu katalog) je namenjen kandidatom¹, ki so se odločili za sociologijo kot izbirni predmet splošne mature, in učiteljem, ki jih pripravljajo na ta izpit.

V katalogu so opredeljeni izpitni cilji, ki se preverjajo na različnih taksonomskih ravneh. V izpitne naloge je vključeno poznavanje dejstev in razumevanje izbranih socioloških vsebin ter zmožnost analize in interpretacije podatkov. Ocenjuje se tudi zmožnost povezovanja znanja in njegove uporabe v izbrani raziskovalni temi za seminarsko nalogo.

Katalog temelji na veljavnem učnem načrtu², ki se v splošnoizobraževalnem srednješolskem programu izvaja na osnovni ravni, ter na sklepih Državne komisije za splošno maturo o strukturi izpitov in predmetnih izpitnih katalogov, opredeljenih v veljavnem *Maturitetnem izpitnem katalogu za splošno maturo*.

Izpit splošne mature iz sociologije vključuje zunanji del (pisni izpit z dvema izpitnima polama) in notranji del (seminarska naloga). Zunanji del izpita traja 210 minut. V izpitnih polah so naloge oblikovane skladno z izpitnimi cilji in vsebinami, ki se preverjajo pri splošni maturi. Notranji del izpita opravijo kandidati s seminarsko nalogo, izdelano med šolskim letom pod vodstvom učitelja, ki kandidata poučuje in vodi (v nadaljnjem besedilu učitelj). Seminarsko nalogo v skladu z merili ocenjevanja, opredeljenimi v katalogu, oceni učitelj. Seminarska naloga je raziskovalna, pri njeni izdelavi pa so poleg spoznavnih pomembni tudi procesni cilji.

Kandidati opravljajo izpit splošne mature iz sociologije skladno z zahtevami kataloga ter z Zakonom o maturi in podzakonskimi predpisi.

¹ V predmetnem izpitnem katalogu uporabljeni samostalniki moškega spola, ki se pomensko in smiselno vežejo na splošna, skupna poimenovanja (npr. kandidat, ocenjevalec), veljajo tako za osebe ženskega kot moškega spola.

² Učni načrt. Sociologija [Elektronski vir]: gimnazija: splošna, klasična, strokovna gimnazija: obvezni, izbirni predmet, matura (70,120 ur)/predmetna komisija Tanja Popit ... [et al.]. - Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport: Zavod RS za šolstvo, 2008. Sprejeto na 110. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje 14. 2. 2008.

2 IZPITNI CILJI

Kandidat:

- pokaže znanje in razumevanje izbranih socioloških tem;
- pokaže znanje in razumevanje temeljnih socioloških konceptov in teoretičnih pristopov;
- pozna in samostojno pojasnjuje sociološke pojme (razume in uporablja sociološko terminologijo in koncepte);
- uporablja usvojeno znanje na novih primerih;
- razume družbene in individualne probleme v kontekstu širše družbene in kulturne perspektive;
- izkaže občutljivost za zaznavanje družbenih problemov, procesov in pojavov;
- uporablja sociološke koncepte in pristope pri razumevanju in pojasnjevanju družbenih pojavov;
- analizira in interpretira podatke, razlage;
- razčlenjuje izsledke raziskav in pokaže njihovo praktično uporabnost;
- načrtuje in izpelje preprosto sociološko raziskavo, tako da:
 - opredeli raziskovalni problem in izdela načrt seminarske naloge;
 - izbere vire, jih primerja in interpretira;
 - analizira in kritično vrednoti različne podatke in izsledke družboslovnih raziskav ter različnih vrst informacij, gradiv in virov;
 - razčleni snov, jo jezikovno ustrezno ubesedi in dele logično skladno poveže;
 - oblikuje sklepe.

3 ZGRADBA IN OCENJEVANJE IZPITA

3.1 Shema izpita

► Pisni izpit – zunanji del izpita

Izpitna pola	Naslov	Trajanje	Delež pri oceni	Ocenjevanje	Pripomočki
1	Strukturirane naloge	90 minut	35 %	zunanje	nalivno pero ali kemični svinčnik
2	Esejske naloge	120 minut	45 %		
Skupaj		210 minut	80 %		

Po zaključku pisanja Izpitne pole 1, tj. pred začetkom pisanja Izpitne pole 2, je 30-minutni odmor.

► Seminarska naloga – notranji del izpita

	Delež pri oceni	Ocenjevanje	Obseg
Seminarska naloga	20 %	notranje	10–20 strani
Skupaj	20 %		

3.2 Tipi nalog in ocenjevanje

► Pisni izpit

Izpitna pola	Tip naloge	Število nalog	Ocenjevanje
1	Strukturirane naloge ³	4 Kandidat izbere in reši 2 nalogi.	vsaka naloga 20 točk 40 točk
2	Esejske naloge	5 Kandidat izbere in reši 2 nalogi.	vsaka naloga 20 točk 40 točk

► Seminarska naloga

Tip naloge	Ocenjevanje
Teoretična ali teoretično-empirična seminarska naloga	20 točk

³ Vsaka strukturirana naloga sestoji iz največ 14 vprašanj, ki so zaprtega tipa (izbiranje, povezovanje, urejanje in razvrščanje, dopolnjevanje, nadomeščanje, korekcija, sklepanje, kratki odgovori), polodprtega tipa (kratki odgovori) in odprtega tipa (samostojni zapis nekajstavčnega besedila). Sestava posamezne strukturirane naloge: do 5 vprašanj zaprtega tipa, do 5 vprašanj polodprtega tipa in do 6 vprašanj odprtega tipa. V vsaki strukturirani nalogi je upoštevano načrtovano razmerje vključenih taksonomskih stopenj.

3.3 Merila ocenjevanja izpita in posameznih delov

3.3.1 Deleži taksonomskih stopenj

Delež taksonomskih stopenj	Izpitna pola 1	Izpitna pola 2	Seminarska naloga
I. znanje	15 %	10 %	5 %
II. razumevanje in uporaba	10 %	15 %	5 %
III. analiza, sinteza, samostojna interpretacija	10 %	20 %	10 %

3.3.2 Merila ocenjevanja posameznih delov izpita

Opredeljena merila ocenjevanja posameznih delov izpita upoštevajo vsebino posameznega dela, vključene deleže taksonomskih stopenj oziroma zahtevnost in pogoje, v katerih kandidati dokazujejo doseganje izpitnih ciljev (pisni izpit, seminarska naloga; časovne omejitve, učiteljeva pomoč).

PISNI IZPIT

► Izpitna pola 1

Merila ocenjevanja strukturiranih nalog v Izpitni poli 1 so natančneje predstavljena ob konkretnem primeru v poglavju 5.

► Izpitna pola 2

Pričakovani obseg posameznega esejskega odgovora je 300 do 500 besed.

Esejske naloge v Izpitni poli 2 se ocenjujejo po splošni shemi za ocenjevanje esejskih odgovorov.

Točke	Merila
0–5	Ni razviden sociološki uvid v problem ali vsebina odgovora ne ustreza zastavljeni nalogi. Odgovor ne vsebuje pomembnih elementov za analizo problema ali razpravo o njem; navedenih je le nekaj splošnih/zdravorazumskih ugotovitev, dejstev, informacij. Ni uporabljena sociološka terminologija, besedilo ni povezano.
6–9	Delno opredeljen problem: navedena so nekatera ustrezna dejstva, ugotovitve, informacije, več navedenih ugotovitev in trditve je napačnih. Zapisana dejstva in trditve so neargumentirane. Na podlagi navedenih podatkov so zaključki oblikovani le deloma.
10–13	Opredeljen problem: navedena dejstva, ugotovitve, informacije so delno ustrezne in sociološko relevantne. Na podlagi navedenih podatkov so oblikovani zaključki, pomembni za razčlenitev problema ali razpravo o njem, in delno argumentirani.
14–17	Jasno opredeljen problem: navedene so ustrezne in sociološko relevantne ugotovitve, dejstva, informacije. Na njihovi podlagi so oblikovani zaključki, argumentirani s poznavanjem sociološke problematike. V odgovoru je ustrezno uporabljena sociološka terminologija in nakazano poznavanje socioloških teorij, če to naloga eksplicitno zahteva.
18–20	Jasno opredeljen problem: navedeni so ustrezni in sociološko relevantni podatki, informacije, dejstva. Med seboj so povezani in omogočajo oblikovanje ustreznih zaključkov, celovito so argumentirani. V odgovoru je ustrezno uporabljena sociološka terminologija in sociološke teorije, če naloga to eksplicitno zahteva. Odgovor izkazuje povezovanje problema iz naslova z drugimi sociološko relevantnimi problemi/problem iz naslova je umeščen v širši družbeni okvir.

Ocenjevalec upošteva tudi **jezikovno oblikovanost in urejenost besedila**. Če oceni, da problem jezikovno ni predstavljen ustrezno, je mogoče zmanjšati točkovno oceno za največ 5 točk.

Pri ocenjevanju esejskih nalog se upoštevajo še **dodatna (vsebinska) navodila za ocenjevanje**. Ta so predstavljena ob konkretnem primeru esejske naloge v poglavju 5.

SEMINARSKA NALOGA

Notranji del izpita je seminarska naloga. Merila za ocenjevanje seminarske naloge so:

Merilo	Točke
1. opredelitev problema /načrtovanje sociološke obravnave teme	4
2. izbira in uporaba ustreznih metod dela	3
3. analiza, interpretacija in vrednotenje izsledkov, dejstev in podatkov	5
4. sklepanje na podlagi teoretičnega znanja in upoštevanje izsledkov	5
5. predstavitev dela obravnavanega problema v ustrezni obliki	3

► Ocenjevanje

1. Opredelitev problema

Kandidat pokaže sposobnost opredeljevanja problema in načrtovanja dela. Ocenjuje se izbor in zastavitev problema ter zahtevnost in aktualnost obravnave tematike.

Raven 1 (0–1 točka)

Kandidat predstavi preprost načrt. Problem ni jasno opredeljen. Naloga je ali omejena na ozko področje ali zastavljena preširoko. Ni razviden sociološki pristop pri obravnavi izbranega problema. Cilji in hipoteze niso jasno opredeljeni. Naloga nima povzetka in ključnih besed oziroma so ti neustrezni, ne izražajo njenih bistvenih vsebinskih poudarkov. Vsebina naloge in naslov nista skladna.

Raven 2 (2–3 točke)

Načrt dela je jasen. Dokaj natančno so predstavljeni cilje naloge, opredeljen problem oziroma raziskovalno vprašanje in/ali hipoteze. Razviden je sociološki pristop, vendar niso upoštevane različne možnosti in vidiki obravnave. Povzetek ne zajame ustrezno bistvenih informacij o vsebini naloge, ključne besede pa le delno izražajo njene bistvene vsebinske poudarke. Vsebina naloge je skladna z naslovom.

Raven 3 (4 točke)

Načrt je jasno oblikovan in ustreza izbranemu problemu. Ta je jasno opredeljen. Določeni so cilji in vprašanja, ki bodo obravnavana. Natančno so opredeljene hipoteze. Razviden je sociološki pristop ter upoštevane različne možnosti in vidiki obravnave. Kandidat opozori na prednosti in slabosti ter pomen izbranega pristopa. Povzetek ustrezno zajame bistvene informacije o vsebini naloge, ključne besede izražajo njene bistvene vsebinske poudarke. Vsebina naloge je skladna z naslovom.

2. Izbira in uporaba ustreznih metod dela

Ocenjuje se sposobnost kandidata za izbiro metod, s katerimi pridobi teoretično znanje, podatke in informacije, ki so pomembni za razčlenitev problema. Ocenjuje se usklajenost uporabljenih metodoloških postopkov z opredeljenimi cilji in hipotezami ter kakovost pridobljenih podatkov in informacij.

Raven 1 (0–1 točka)

Uporabljene metode niso oziroma so le delno usklajene z izbranim problemom, cilji in hipotezami. Uporabljeni sekundarni viri (sociološka literatura, drugi tiskani in spletni viri za teorijo in empirične podatke) niso ustrezni. Pridobljeno znanje, informacije in podatki se ne ali se le delno nanašajo na cilje naloge.

Raven 2 (2 točki)

Kandidat pridobi informacije in podatke, ki so večinoma pomembni za razčlenitev problema. Ne uporablja metod in virov, s katerimi lahko bolje podkrepi izsledke, po drugi strani so nekateri podatki in informacije nepomembni za opredeljene cilje naloge. Ni povsem razvidno razumevanje prednosti in slabosti uporabljenih metod.

Raven 3 (3 točke)

Z uporabo različnih metod in skladno z načrtom kandidat pridobi ustrezne in natančne informacije in podatke, ki se nanašajo na cilje obravnavanega problema. Uporablja kakovostne in relevantne sociološke vire. Presoja tudi kakovost uporabljenih metod (njihove prednosti in slabosti oziroma omejitve).

3. Analiza, interpretacija in vrednotenje

Ocenjuje se sposobnost kandidata, da zbrane podatke in izsledke ustrezno predstavi in interpretira. Ocenjuje se sposobnost obdelave podatkov, njihovega razumevanja in njihovo relevantnost za razčlenitev problema ter sposobnost pojasnjevanja postopka.

Raven 1 (0–2 točki)

Zbrane podatke kandidat preprosto opisuje. Pri povzetih informacijah iz sekundarnih virov le-teh ne navaja dosledno. Izbrane in predstavljene informacije niso ali so le delno usklajene s cilji naloge. Med seboj niso sistematično povezane. Pri empirični nalogi lastni raziskovalni izsledki niso ustrezno predstavljeni (ne uporabi primerne grafične, tabelarične in/ali tekstualne oblike). Ne povezuje lastnih raziskovalnih izsledkov s teoretičnim znanjem ali sekundarnimi empiričnimi podatki. Ne uporablja ustrezne sociološke terminologije. Očitni so primeri pristranskosti v dokazovanju. Vire in informacije obravnava nekritično, jih med seboj ne zna povezovati ali kombinirati.

Raven 2 (3–4 točke)

Natančneje analizira podatke. Ustrezno uporablja sekundarne vire in jih dosledno navaja. Izbrane in predstavljene informacije iz različnih virov so večinoma usklajene s cilji naloge in med seboj sistematično povezane. Pri empirični nalogi ustrezno predstavi lastne raziskovalne izsledke in jih delno ustrezno poveže s teoretičnim znanjem ali sekundarnimi empiričnimi podatki. Sociološke terminologije ne uporablja dosledno. Nekatere vire obravnava nekritično in pristransko.

Raven 3 (5 točk)

Natančno analizira in interpretira podatke. Ustrezno uporablja in navaja sekundarne vire. Izbrane in predstavljene informacije iz različnih virov so usklajene s cilji naloge ter med seboj sistematično povezane. Pri empirični nalogi ustrezno predstavi lastne raziskovalne izsledke in jih poveže s teoretičnim znanjem. Dosledno uporablja sociološko terminologijo. Vire obravnava kritično in dokazuje vsebinsko poglobljeno poznavanje problematike.

4. Sklepanje

Kandidat pokaže sposobnost logičnega mišljenja, argumentacije in povezovanja pridobljenega znanja v celoto. Ocenjuje se njegova sposobnost argumentiranega potrjevanja in/ali zavračanja hipotez na podlagi podatkov, pridobljenih iz različnih virov, in oblikovanja sklepov.

Raven 1 (0–2 točki)

Ne oblikuje sklepov oziroma se ti ne nanašajo neposredno na cilje naloge. Ne ugotavlja, koliko so bili doseženi zastavljeni cilji. Ni razvidno, katere so temeljne ugotovitve. Če pa so te vsaj nakazane, jih ne umesti v širši sociološki kontekst. Ne zaveda se omejitve lastnega raziskovalnega dela in ne nakaže drugih možnosti za raziskovanje problema.

Raven 2 (3–4 točke)

Predstavi sklepe, s katerimi potrjuje in/ali zavrača hipoteze. Sklepa na podlagi pridobljenih podatkov iz različnih virov. Ugotavlja, koliko so bili doseženi zastavljeni cilji. Razvidne so temeljne ugotovitve, vendar niso povsem jasno predstavljeni argumenti, ki jih potrjujejo, niti umestitev v širši sociološki kontekst. Ni razvidno kritično razmišljanje o lastnem delu (omejitve, nakazane drugačne možnosti obravnave problema).

Raven 3 (5 točk)

Oblikuje sklepe, s katerimi potrjuje in/ali zavrača hipoteze. Sklepa na podlagi pridobljenih podatkov iz različnih virov. Sklepi so skladni s cilji. Razvidne so temeljne ugotovitve in jasno predstavljeni argumenti, ki jih potrjujejo. Sklepi so uvrščeni v širši sociološki kontekst. Razvidno je kritično razmišljanje o lastnem delu: upošteva omejitve in nakaže ideje za morebitno drugačno obravnavo problema.

5. Predstavitev dela

Ocenjuje se kandidatova sposobnost, da predstavi svoje delo v ustrezni, jasni, logični in celostni obliki. Ocenjuje se tudi oblikovno-tehnična urejenost dela.

Raven 1 (0–1 točka)

Poročilo o opravljenem delu je jezikovno revno, kratko. Tudi ni smiselno razdeljeno na poglavja in (če je potrebno) podpoglavja. Očiten je omejen obseg razčlenitve problema. Kandidat ne uporablja socioloških pojmov ali vsaj ne v ustreznem kontekstu. Ne upošteva pravil navajanja virov v sami nalogi, uporabljeni viri pa so navedeni neustrezno ali pomanjkljivo. Ne doda prilog, čeprav so za celovito poročanje o raziskovalnem delu potrebne (npr. anketni list, celovit zapis intervjujev itd.).

Raven 2 (2 točki)

Jezikovno primerno opiše potek izdelave naloge. Zbrane podatke in informacije pretežno ustrezno razčleni in predstavi. Besedilo je smiselno razdeljeno na poglavja in (če je potrebno) podpoglavja. Uporablja sociološke pojme, vendar ne vedno v ustreznem kontekstu. Dosledno in pravilno navaja vire. Nalogi doda priloge, če so potrebne za celovito poročanje o raziskovalnem delu.

Raven 3 (3 točke)

Izoblikuje jezikovno bogato poročilo, ki je logično razčlenjeno glede na cilje naloge. Posamezni deli so smiselno povezani, v pojasnjevanju pa je očitna natančna in dosledna uporaba socioloških pojmov. Dosledno in pravilno navaja tudi vire. Naloga je oblikovno-tehnično brezhibna. Dodane so priloge, če so potrebne za celovito poročanje o raziskovalnem delu.

Ne glede na zapisano se seminarska naloga, v kateri povzeti ali citirani viri niso navedeni v besedilu in na seznamu na koncu, oceni z nič točkami.

3.3.3 Končna ocena

Končna ocena izpita se določi na podlagi seštevka odstotnih točk vseh delov (pisnega izpita in seminarske naloge). Državna komisija za splošno maturo na predlog Državne predmetne komisije za splošno maturo za sociologijo določi merila za pretvorbo odstotnih točk v ocene (1–5). Ta merila so v spomladanskem in jesenskem izpitnem roku enaka.

4 IZPITNE VSEBINE IN CILJI

V zunanjem delu izpita se preverja splošno znanje, v notranjem delu pa lahko tudi posebno znanje, ki se zahteva po veljavnem učnem načrtu.

4.1 Posameznik – družba – sociologija

Vsebine, pojmi	Cilji
Sociologija kot znanstvena disciplina	<p>Kandidat</p> <ul style="list-style-type: none">– pozna nastanek in razvoj sociologije ter nekatere predstavnike (Auguste Comte, Karl Marx, Emile Durkheim, Max Weber, George Herbert Mead, Ralf Dahrendorf, Talcott Parsons, Robert Merton, Pierre Bourdieu, Erving Goffman, Anthony Giddens),– zna povezati predstavnike sociologije s konkretnimi obravnavanimi vsebinami,– spozna področja socioloških proučevanj,– razume posebnosti sociološkega pristopa glede na druge družboslovne discipline, glede na naravoslovje in vsakdanje spoznanje,
Teoretske perspektive v sociologiji	<ul style="list-style-type: none">– pozna temeljne teoretske pristope v sociologiji (strukturalno-funkcionalistična, konfliktna in simbolno-interakcionistična perspektiva),– razume njihove posebnosti in jih zna uporabiti pri analizi konkretnih družbenih dogajanj,
Posameznik in družba	<ul style="list-style-type: none">– pozna pojem družbe in jo razume kot dinamično kategorijo,– pozna družbeno pogojenost posameznikovega delovanja in pri analizi vsakdanjega vedenja vključuje sociološko imaginacijo,– razume odnos med posameznikom in družbo z vidika različnih teoretskih pristopov,– primerja značilnosti predmodernih in modernih družb,– analizira modernizacijske procese.

4.2 Identiteta in kultura

Vsebine, pojmi	Cilji
	Kandidat
Socializacija in njen pomen	<ul style="list-style-type: none">– opredeli značilnosti in potek socializacije,– pojasni pomen socializacije za posameznika in družbo,– pozna in razume socializacijo v različnih družbenih okoljih ter njene posebnosti v današnjih modernih družbah,– opredeli elemente svobode in prisile v socializacijskih procesih ter njihov družbeni pomen v tradicionalnih in modernih družbah,
Socializacija in identiteta	<ul style="list-style-type: none">– razume povezanost oblikovanja in sprejemanja identitete s procesi socializacije,
Socializacija in družbene vloge	<ul style="list-style-type: none">– opredeli pojem družbene vloge,– analizira pomen socializacije za prevzemanje in »igranje« družbenih vlog,
Dejavniki (agensi) socializacije	<ul style="list-style-type: none">– opredeli, razlikuje in primerja dejavnike socializacije: družina, šola, vrstniki, množični mediji, verske skupnosti,
Kultura – sociološki pogled	<ul style="list-style-type: none">– pozna različne opredelitve pojma kultura,– analizira razmerje med kulturnim in naravnim v človekovem delovanju,– pozna antropološke značilnosti človeka kot biološke vrste in jih razume v povezavi z nastankom kulture,
Značilnosti in sestavine kulture	<ul style="list-style-type: none">– razloži značilnosti kulture in njene sestavine: jezik, simbole, vrednote, norme, običaje in navade, vedenja in verovanja, tabuje, materialne objekte in tehnologije,– pozna procese spreminjanja kultur,
Kulturna raznolikost, diferenciranost kulturnega okolja v sodobnih družbah in medkulturni stiki	<ul style="list-style-type: none">– razume kulturno raznolikost in pozna različne posledice medkulturnih stikov,– analizira in argumentira pomen soobstoja in sodelovanja različnih kultur (multikulturalnost, interkulturalnost),– analizira različne subkulture ter pozna značilnosti elitne in množične kulture,– pozna razvoj in značilnosti različnih mladinskih subkultur po 2. svetovni vojni,
Etnocentrizem in kulturni relativizem	<ul style="list-style-type: none">– pozna in primerja etnocentrizem in kulturni relativizem,
Globalizacija	<ul style="list-style-type: none">– analizira procese globalizacije, njihove vzroke in posledice.

4.3 Družbene različnosti in neenakosti

Vsebine, pojmi	Cilji
	Kandidat
Družbeni položaji (statusi)	<ul style="list-style-type: none">– razume pojem družbenega položaja (statusa) in njegove določnice,– razlikuje pripisane in pridobljene družbene položaje (statuse),– pozna in analizira pomen pripisanih položajev (spol, starost, etnična pripadnost, družinsko poreklo) ter njihov vpliv na različne vidike življenja v tradicionalnih in modernih družbah,– razloži primere neenakosti na podlagi spola, etnične pripadnosti, rase, starosti in družinskega porekla,
Biološki in družbeni spol	<ul style="list-style-type: none">– pozna razlike med biološkim in družbenim spolom,– razume različnost spolnih vlog in položajev moških in žensk,– razume družbeno konstruiranje hierarhije med spoloma,
Vrste družbene slojevitosti (stratifikacije)	<ul style="list-style-type: none">– pojasni in primerja različne vrste družbene slojevitosti: kaste, suženjstvo, stanove, razrede,– analizira razredno rzslojenost in njene spremembe v modernih družbah,
Samoreprodukcija družbenih elit in družbena mobilnost	<ul style="list-style-type: none">– razume pogoje samoreprodukcije elit in analizira (ne)možnost družbene mobilnosti,
Socialna omrežja in kulturni kapital	<ul style="list-style-type: none">– razume reprodukcijo družbenih razlik in družbene neenakosti na podlagi nematerialnih vidikov, različne razporeditve kulturnega kapitala in vključenosti v različna socialna omrežja,
Teoretične razlage družbene neenakosti	<ul style="list-style-type: none">– pozna, analizira in primerja različne razlage družbene neenakosti (Marxovo, Webrovo, funkcionalistično),– uporabi poznavanje teorij pri razlagi konkretnih družbenih razmer,
Revščina in socialna izključenost	<ul style="list-style-type: none">– razloži pojave revščine in socialne izključenosti v sodobnih družbah,
► Posebno znanje⁴	
Položaj starejših v različnih kulturah in zgodovinskih obdobjih	<ul style="list-style-type: none">– analizira razlike v položaju starejših v različnih kulturah in družbah,

⁴ Posebno znanje se preverja in ocenjuje pri notranjem delu izpita (seminarska naloga).

Vsebine, pojmi	Cilji
Razvoj feminizma in položaj žensk v sodobnih družbah	<ul style="list-style-type: none"> – analizira reprodukcijo neenakosti spolov, – pozna zgodovino boja za žensko enakopravnost, – analizira formalno in dejansko spreminjanje spolnih vlog in položajev,
Razredi in strukturalizacija družbe v postmodernem svetu	<ul style="list-style-type: none"> – analizira tendence glede družbene neenakosti v sodobnih (»postmodernih«) družbah.

4.4 Odločanje v skupnosti

Vsebine, pojmi	Cilji
	Kandidat
Odločanje, družbena moč in oblast/avtoriteta	<ul style="list-style-type: none"> – pozna pojme (odločanje, družbena moč in oblast/avtoriteta), – razlikuje med močjo in oblastjo/avtoriteto (legitimnost in legalnost),
Država, politični sistem, demokracija	<ul style="list-style-type: none"> – pozna pojme (država v ožjem in širšem pomenu besede, politični sistem, demokracija), – analizira oblikovanje in temeljne značilnosti delovanja moderne države (pravna, demokratična, nacionalna država), – primerja demokracijo z drugimi oblikami političnih sistemov, – analizira in pojasni značilnosti in dileme moderne demokracije,
Socialna država	<ul style="list-style-type: none"> – pojasni način delovanja socialne države in razloži njen pomen za družbeno kohezijo,
Subjekti in procesi odločanja v demokratičnih družbah	<ul style="list-style-type: none"> – pozna in ovrednoti različne možnosti politične participacije v demokratičnih družbah, – pozna in ovrednoti pomen različnih subjektov pri odločanju v demokratičnih družbah (politične stranke, interesne skupine, civilnodružbena gibanja, posameznik itd.), – analizira volilno vedenje posameznikov kot pripadnikov različnih socialnih kategorij,
Moderne organizacije, birokracija	<ul style="list-style-type: none"> – razume in analizira pomen in vlogo organizacij v modernih družbah, – analizira značilnosti birokratskih organizacij, – razume pojem totalne organizacije (institucije) po E. Goffmanu,
Evropska unija	<ul style="list-style-type: none"> – analizira spreminjanje pomena nacionalne države,

Vsebine, pojmi	Cilji
	<ul style="list-style-type: none"> – pozna okoliščine nastanka Evropske unije in temeljne značilnosti njenega delovanja,
Teoretične razlage družbene moči in države	<ul style="list-style-type: none"> – pozna različne teoretične pristope pri pojasnjevanju družbene moči in države (funkcionalistična in konfliktna perspektiva),
► Posebno znanje⁵	
Civilna družba in država	<ul style="list-style-type: none"> – pozna različna razumevanja pojma civilna družba, – razume odnos med civilno družbo in državo v evropskem prostoru,
Antična (klasična grška) in moderna demokracija	<ul style="list-style-type: none"> – primerja antično in moderno demokracijo.

4.5 Izzivi sodobnega sveta

Vsebine, pojmi	Cilji
	Kandidat
Globalizacija	<ul style="list-style-type: none"> – analizira globalizacijo kot protisloven proces, – analizira problem etnične in nacionalne identitete v procesih globalizacije, – primerja različne poglede na globalizacijo, – analizira tehnološke, gospodarske, politične in druge dejavnike, ki vplivajo na povezovanje sveta ter razume njihov vpliv in pomen, – razume vlogo medijev v globalizacijskih procesih, – analizira vpliv globalizacije na zasebno življenje ljudi (zaposlovanje, družinsko življenje, oblikovanje osebne identitete itd.), – analizira priložnosti in nevarnosti globalizacije,
Priložnosti in tveganja sodobnega sveta	<ul style="list-style-type: none"> – pozna in analizira vzroke in posledice ekoloških problemov, – analizira demografske spremembe v sodobnem svetu, njihove vzroke in posledice, – analizira vzroke in posledice nizke rodnosti in podaljševanja pričakovanega trajanja življenja v evropskih državah in posebej v Sloveniji, – primerja demografske značilnosti različnih evropskih držav (vključno s Slovenijo),

⁵ Posebno znanje se preverja in ocenjuje pri notranjem delu izpita (seminarska naloga).

Vsebine, pojmi	Cilji
	– analizira vzroke in posledice razlik med gospodarsko razvitimi in nerazvitimi deli sveta,
Nove tehnologije	– pozna nove tehnologije (biotehnologijo, informacijsko tehnologijo itd.) in dileme glede njihove uporabe,
► Posebno znanje⁶	
Evropska integracija	– pozna proces nastajanja evropskih povezav v kontekstu globalizacije,
Protiglobalizacijska gibanja	– analizira nastajanje in delovanje protiglobalizacijskih gibanj,
Novi ekološki etični pogledi	– analizira ekološke probleme in dileme, – pozna in primerja heteronomno in avtonomno ekološko etiko,
Migracije	– pozna in analizira migracijske tokove v Evropi od začetka moderne dobe do danes, – analizira posledice migracij (multikulturnost, medetnični konflikti itd.),
Družba tveganja	– pozna Beckov koncept razvitih modernih družb kot družb tveganja.

4.6 Načini in metode raziskovanja v sociologiji⁷

Vsebine, pojmi	Cilji
	Kandidat
Načela znanstvenega raziskovanja (spoznavanja)	– pozna in razume načela znanstvenega raziskovanja (spoznavanja),
Metode in strategije sociološkega raziskovanja	– pozna in presodi možnosti uporabe metod in strategij sociološkega raziskovanja (opazovanje, eksperiment, spraševanje, analiza dokumentov, uporaba sekundarnih virov), – presodi njihovo uporabo v povezavi z raziskovalnim vprašanjem in teoretskimi predpostavkami,
Posebnost družboslovnega raziskovanja	– pozna in razume posebnost družboslovnega raziskovanja (družbena vpetost raziskovalca, vprašanje etičnosti družboslovnega raziskovanja, preverljivost, vrednotna nevtralnost itd.), – zna analizirati različne sociološke raziskave,

⁶ Posebno znanje se preverja in ocenjuje pri notranjem delu izpita (seminarska naloga).

⁷ Poglavlje se preverja in ocenjuje pri notranjem delu izpita (seminarska naloga).

Vsebine, pojmi	Cilji
Vzorčenje	<ul style="list-style-type: none"> – pozna in razume pomen vzorčenja v socioloških raziskavah, – pozna različne vrste vzorcev in možnosti uporabe,
Načrt raziskovalnega dela	<ul style="list-style-type: none"> – zna oblikovati načrt raziskovalnega dela, ga izpeljati in predstaviti v seminarski nalogi,
► Posebno znanje	
Vrednotno nevtralna sociologija	<ul style="list-style-type: none"> – pozna ter razume možnosti in dileme vrednotno nevtralne sociologije, – pozna različna stališča in argumente sociologov o tem vprašanju (npr. Weber in Gouldner),
Kvantitativna in kvalitativna metodologija	<ul style="list-style-type: none"> – pozna in primerja oba pristopa, – razume komplementarnost obeh pristopov.

4.7 Družba – zdravje, telo, bolezen

Vsebine, pojmi	Cilji
	Kandidat
Družbena konstrukcija telesa	<ul style="list-style-type: none"> – pozna in pojasni družbeno konstrukcijo telesa, – pozna družbene dejavnike, ki vplivajo na razumevanje telesa v sodobnih družbah,
Družbeni vidiki zdravja	<ul style="list-style-type: none"> – pozna družbeno in kulturno pogojenost pojmovanja boleznin in zdravja, – problematizira koncept zdravega življenja,
Družbene neenakosti – zdravje in bolezen	<ul style="list-style-type: none"> – analizira odnos med družbenimi neenakostmi in zdravjem (vpliv spola, sloja, etnične pripadnosti in starosti), – problematizira individualizacijo odgovornosti za zdravje,
► Posebno znanje⁸	
Socialna patologija in zdravje	<ul style="list-style-type: none"> – pozna problematiko motenj hranjenja in različnih oblik odvisnosti,
Etični vidiki sodobne medicine	<ul style="list-style-type: none"> – pozna etične dileme sodobne medicine (evtanazija, kloniranje, prisilna hospitalizacija, abortus).

⁸ Posebno znanje se preverja in ocenjuje pri notranjem delu izpita (seminarska naloga).

4.8 Družina

Vsebine, pojmi	Cilji
Družina	Kandidat <ul style="list-style-type: none">– opredeli in razume pomen družine za posameznika in družbo,– pozna in analizira temeljne funkcije družine in njihovo spreminjanje,– pozna in analizira raznolikost družin znotraj posamezne družbe in v medkulturni primerjavi,– razume raznolikost pravil in načinov oblikovanja družin,
Družinske vloge in odnosi v družini	<ul style="list-style-type: none">– analizira družinske vloge, odnose in njihovo spreminjanje,– pojasni delitev dela in vlog v družini,
Spreminjanje družin v sodobnih družbah	<ul style="list-style-type: none">– analizira načine in dejavnike spreminjanja družin v sodobnih družbah,– analizira pluralnost družinskega življenja,
► Posebno znanje⁹	
Disfunkcionalnost družinskega življenja	<ul style="list-style-type: none">– analizira različne oblike družinske disfunkcionalnosti in vzroke zanjo.

4.9 Šolanje

Vsebine, pojmi	Cilji
Funkcije šole	Kandidat <ul style="list-style-type: none">– pozna in razume funkcije šole v moderni družbi,– primerja različne teoretske razlage družbene vloge šole (funkcionalistične in konfliktne),– pozna pojem uradni in skriti kurikulum,
Šola in družbena neenakost	<ul style="list-style-type: none">– analizira reproduciranje (ne)enakosti s šolskim sistemom,– analizira odnos med družbeno neenakostjo in šolsko uspešnostjo,– pojasni izobrazbo/izobraževanje kot dejavnik družbene mobilnosti,
Vloga in pomen izobraževanja v modernih družbah	<ul style="list-style-type: none">– pozna različne procese in spremembe v izobraževanju (ekspanzija izobraževanja),

⁹ Posebno znanje se preverja in ocenjuje pri notranjem delu izpita (seminarska naloga).

Vsebine, pojmi	Cilji
	<ul style="list-style-type: none"> – analizira pomen vseživljenjskega učenja, – analizira razmerja med zahtevami trga in šolanjem.

4.10 Religija in verovanjski sistemi

Vsebine, pojmi	Cilji
	Kandidat
Religija	<ul style="list-style-type: none"> – pozna in razume pojem religije, – pozna in razume temeljne sestavine religije (verska pripoved, verske dogme, versko ravnanje, verska simbolika, versko doživetje), – pozna temeljne značilnosti različnih religij, – pozna in razume pomen religije za posameznika in za družbo, – razume in primerja različne teoretske razlage religije (funkcionalizem, konfliktne teorije, interakcionizem),
Družbene funkcije religije	<ul style="list-style-type: none"> – pozna in razume družbene funkcije religije (integracijska, kompenzacijska, legitimacijska, osmišljevalna, družbenonadzorna itd.) ter njihovo spreminjanje,
Spremembe religioznosti v sodobnih družbah	<ul style="list-style-type: none"> – pozna in razume spremembe religioznosti v sodobnih družbah,
Sekularizacija družbe in revitalizacija religij	<ul style="list-style-type: none"> – pozna, razume in ustrezno uporablja pojem sekularizacije družbe, – pozna, razume in ustrezno uporablja pojem revitalizacije religij, – analizira oba procesa, – navaja dejstva v prid tezam o sekularizaciji in revitalizaciji, pozna metodološke in vsebinske ugovore zoper te teze, – pozna in razume verski pluralizem, fundamentalizem in pojave civilne religije,
Odnos religiozne skupnosti – družba – država	<ul style="list-style-type: none"> – razume spreminjanje odnosov med religioznimi skupnostmi, družbo in državo,
Organiziranost religioznih skupnosti	<ul style="list-style-type: none"> – pozna različne načine organiziranja religioznih skupnosti v različnih svetovnih religijah,

Vsebine, pojmi	Cilji
► Posebno znanje¹⁰	
Verski fundamentalizem	– pozna zgodovinske primere in pojave v sodobnem svetu,
Religijski sistemi in njihov odnos do individualnih in družbenih vprašanj in problemov	– analizira in primerja različne religijske sisteme glede na njihov odnos do stvarjenja, smrti in narave ter glede odnosov med spoloma,
Pojav novih religijskih gibanj	– pozna in razume nova religijska gibanja (new age, teozofija, ekoreligija, scientistična cerkev, Bahajci itd.), njihov zgodovinski izvor in družbene razloge njihovega razvoja,
Nevidna religija	– pozna interpretacijo T. Luckmanna,
Kriza smisla v sodobnih družbah	– pozna in razume pojav krize smisla v sodobnih družbah,
Pojavi okultizma	– pozna pojave okultizma (astrologija, magija, spiritizem),
Novi misticizem in kriza razsvetljenske paradigme	– pozna novi misticizem in krizo razsvetljenske paradigme.

4.11 Odklonskost in kriminaliteta

Vsebine, pojmi	Cilji
	Kandidat
Konformnost, odklonskost, kriminal	– pozna, razume in razlikuje pojme konformnost, odklonskost in kriminal, – pozna družbene dejavnike dojemanja odklonskosti,
Societalni dejavniki odklonskosti	– analizira vpliv nekaterih societalnih dejavnikov odklonskosti (spol, starost, etnija, razred/sloj),
Družbeni nadzor, kaznovanje	– pozna oblike in načine družbenega nadzora in kaznovanja, – razume dileme kaznovanja,
Razlage odklonskosti in kriminalitete	– pozna, razume in primerja različne razlage odklonskosti in kriminalitete (biološke, psihološke in sociološke: funkcionalistične, interakcionistične, konfliktne in nadzorne),

¹⁰ Posebno znanje se preverja in ocenjuje pri notranjem delu izpita (seminarska naloga).

► Posebno znanje¹¹

Načini kaznovanja – zgodovinsko-sociološki pogled

- pozna interpretacijo M. Foucaulta,

Odklonskost otrok in mladine

- razume vzroke in značilnosti odklonskega vedenja otrok in mladine ter posebnosti njihove obravnave,
- pozna in analizira statistično evidenco o mladoletniškem prestopništvu,

Smrtna kazen

- pozna različne poglede na smrtno kazen in njihovo argumentacijo,

Človekove pravice in kaznovanje

- pozna probleme (ne)spoštovanja človekovih pravic na področju kaznovanja.

4.12 Množični mediji in komunikacije

Množični mediji in javnost

Kandidat

- razume pojem množičnih medijev in množičnega komuniciranja,
- razume povezanost razvoja množičnih medijev z razvojem moderne javnosti,
- primerja različne razlage moči in učinkov medijev v sodobnih družbah,

Avtonomija množičnih medijev

- pozna pomen varovanja in omejitev avtonomije množičnih medijev v povezavi s politiko in lastništvom,

Reprezentiranje spola, starosti, etnije in družbenega razreda v množičnih medijih

- analizira medijske vsebine ter prepoznava medijske reprezentacije spola, generacij, etničnih skupin in družbenih razredov v množičnih medijih,

Nove tehnologije komuniciranja

- analizira spremembe, ki jih nove tehnologije komuniciranja (spletne strani, e-pošta, mobilni telefoni) prinašajo v vsakdanje življenje,

Množični mediji in globalizacija

- razume vpliv globalizacije medijskih vsebin ter razvoj množičnih medijev s transnacionalnim dometom in vsebinami,

¹¹ Posebno znanje se preverja in ocenjuje pri notranjem delu izpita (seminarska naloga).

Vsebine, pojmi	Cilji
► Posebno znanje¹²	
Razvoj množičnih medijev	– pozna pojav in razvoj množičnih medijev v kontekstu družbene modernizacije,
Moralna panika	– razume koncept medijsko povzročene moralne panike in njene možne učinke,
Oglaševanje in politična propaganda	– razume vloge oglaševanja in politične propagande v okviru množičnih medijev ter problematiko prikritega oglaševanja,
Množični mediji in nasilje	– analizira dileme glede vpliva množičnih medijev na nasilje.

4.13 Znanost – družbeni razvoj in ekološka vprašanja

Vsebine, pojmi	Cilji
	Kandidat
Razvoj moderne znanosti	– razume razmerja med razvojem znanosti in modernizacijo, – analizira funkcije moderne znanosti,
Profesionalnost, avtonomija in družbena odgovornost znanosti	– pozna in problematizira razmerja med profesionalno avtonomnostjo in družbeno odgovornostjo znanosti in znanstvenikov,
Etične dileme v znanosti	– analizira etične dileme razvoja in uporabe znanosti (možnosti uporabe, tveganje zlorabe), – razume zapletenost razmerij med moderno znanostjo in javnostjo,
Znanost in javnost	– analizira razmerja med javnim zavedanjem pomena znanosti in hkratnim kritičnim odnosom do nje, – presoja pomen in omejitve participacije javnosti pri usmerjanju razvoja znanosti in njene uporabe, – razume razmerje med znanostjo in tehnologijo,
Znanost in tehnologija	– analizira protislovja v razvoju znanosti in tehnologije, – problematizira dosednji način razvoja glede na ekološko krizo,
Ekološka kriza, naravni viri, kakovost življenja	– se zaveda problematike neobnovljivih virov in globalnega segrevanja,

¹² Posebno znanje se preverja in ocenjuje pri notranjem delu izpita (seminarska naloga).

Vsebine, pojmi	Cilji
	<ul style="list-style-type: none"> – analizira problematiko (ne)enakopravnosti dostopa do naravnih virov, – razume učinke ekološke krize na zdravje, način in kakovost življenja,
Trajnostni razvoj	<ul style="list-style-type: none"> – razume in problematizira koncept trajnostnega razvoja,
► Posebno znanje¹³	
Človekove pravice in nadzor	<ul style="list-style-type: none"> – analizira razmerje med tehnološkimi možnostmi nadzora in človekovimi pravicami,
Informacijska tehnologija in zasebnost	<ul style="list-style-type: none"> – analizira učinke informacijske tehnologije na zasebnost in varovanje osebnih podatkov.

4.14 Delo, moderne družbene organizacije in prosti čas

Vsebine, pojmi	Cilji
	Kandidat
Delo, zaposlitev	<ul style="list-style-type: none"> – razume razliko med delom in zaposlitvijo, – pozna razvoj koncepta dela in zaposlitve v industrijskih in postindustrijskih družbah,
Delo in brezposelnost, družbena neenakost	<ul style="list-style-type: none"> – analizira povezanost med delom, brezposelnostjo in družbeno neenakostjo, – analizira trg delovne sile in (ne)enakopravnost spolov,
Delo, fleksibilnost in negotovost	<ul style="list-style-type: none"> – analizira sodobne premike v smeri fleksibilizacije dela in zaposlitve ter s tem povezane učinke na posameznika in družbo,
Delo in prosti čas	<ul style="list-style-type: none"> – razume razvoj razlikovanja med delom in prostim časom, – analizira odnos med delom in prostim časom, – analizira spreminjanje pomena prostega časa, – analizira razlike v obsegu in načinu izrabe prostega časa pri različnih družbenih kategorijah (glede na spol, starost, sloj itd.), – razume premike v vrednotenju dela in potrošnje ter razmerja med njima, – razume povezanost med zaposlitvijo in organizacijo,

¹³ Posebno znanje se preverja in ocenjuje pri notranjem delu izpita (seminarska naloga).

Vsebine, pojmi**Cilji**

- analizira dileme med trendi birokratizacije, debirokratizacije in mcdonaldizacije sodobnih družb,

Organizacije in delo**► Posebno znanje¹⁴****Posledice brezposelnosti**

- razume posledice dolgotrajne brezposelnosti,

Mednarodne družbe

- razume organiziranost mednarodnih gospodarskih družb (multinacionalnih korporacij),
- analizira njihovo povezanost z globalizacijo,

Ženske v upravljanju

- analizira ovire, s katerimi se srečujejo ženske pri zasedanju vodilnih položajev, in trende na tem področju.

¹⁴ Posebno znanje se preverja in ocenjuje pri notranjem delu izpita (seminarska naloga).

5 PRIMERI NALOG ZA PISNI IZPIT

5.1 Strukturirana naloga

1 DRUŽBENE RAZLIČNOSTI IN NEENAKOSTI

Vir A

Vzemimo Mehiko. Še vedno je vaško prebivalstvo indijansko, čeprav je bržkone povsod prišlo do rasnega mešanja, vendar je »rasna razporeditev« zaznavna: na vrhu so elite, ki se ponašajo s čistim španskim poreklom in imajo še vedno vodilne gospodarske in politične vloge. Proti dnu so Indijanci. Nekako »na sredi« so rasni mešanci, ki jim rečemo mestizi.

(Južnič, S. (1993): Identiteta, FDV, Ljubljana, str. 63)

1.1 Preberite besedilo v viru A in rešite nalogi.

1.1.1 Ali je v besedilu opisani sistem slojevitosti bolj odprt ali zaprt? (1 točka)

1.1.2 Razložite, zakaj. (2 točki)

1.2 Pojasnite, kaj je intrageneracijska in kaj intergeneracijska družbena mobilnost, ter za vsako navedite primer.

1.2.1 Intrageneracijska mobilnost (pojasnilo) (1 točka)

1.2.2 Primer intrageneracijske mobilnosti (2 točki)

1.2.3 Intergeneracijska mobilnost (pojasnilo) (1 točka)

1.2.4 Primer intergeneracijske mobilnosti (2 točki)

1.3 Različne teorije razlagajo družbeno neenakost/slojevitost različno.

1.3.1 Glavni vir družbene neenakosti/slojevitosti po marksistični razlagi je (1 točka)

1.3.2 Glavni vir družbene neenakosti/slojevitosti po funkcionalistični razlagi je (1 točka)

Vir B

Kdo naj ima dostop do študija, do uka in raziskovanja in kdo naj dobi neko službo ali položaj v državi in gospodarstvu, to je naposled politično vprašanje. V fevdalnem obdobju je imelo samo plemstvo pravico do vodilnih pozicij v družbi. Razdelitev privilegijev po rojstvu se je z vzponom meščanstva nadomestila z upoštevanostjo, predvsem z izobrazbo, kot odločilnim rekrutacijskim kriterijem.

(Kvale, S. (1981): Izpiti in gospostvo, KRT, Ljubljana, str. 35)

1.4 Preberite besedilo v viru B in ugotovite, na kateri dve obliki družbene slojevitosti posredno nakazuje?

1.4.1 Vrsta družbene slojevitosti (1 točka)

1.4.2 Vrsta družbene slojevitosti (1 točka)

1.5 Navedite in pojasnite eno razliko med navedenima oblikama družbene slojevitosti.

1.5.1 Razlika (navedba): _____ (1 točka)

1.5.2 Pojasnilo (2 točki)

1.6 Sociološke teorije razlagajo pojem družbeni razred različno.

1.6.1 Pojasnite pojem družbenega razreda v marksistični razlagi družbene slojevitosti. (2 točki)

1.6.2 Pojasnite pojem družbenega razreda v Webrovi razlagi družbene slojevitosti. (2 točki)

Rešitve in navodila za ocenjevanje

1.1.1 zaprt (1 točka)

1.1.2 Razslojenost v Mehiki je neposredno ali posredno prepletena z rasnimi (biološkimi) razlikami, ki so dejavnik pripisanega družbenega statusa, kar je značilno za zaprte sisteme slojevitosti. (2 točki)

1.2.1 Gre za možnost spreminjanja družbenega statusa znotraj iste generacije oziroma posameznikovega življenja. (1 točka)

1.2.2 Posameznik menja poklic, se dokvalificira oziroma doštudira, tako pa ima možnost pridobiti zahtevnejše in bolje plačano delovno mesto, kar izboljša njegov družbeni status (2 točki za ustrezen konkretni primer). (2 točki)

1.2.3 To je medgeneracijska mobilnost, pri kateri se primerja družbeni status otrok s statusom staršev. (1 točka)

1.2.4 Otrok delavskih staršev, ki doštudira in opravlja intelektualno delo (sin/hči KV-delavca postane odvetnik/odvetnica). (2 točki)

1.3.1 Lastnina nad proizvodjalnimi sredstvi. (1 točka)

1.3.2 Različne sposobnosti ljudi, ki vplivajo na položajno razporeditev in nagrajevanje. (1 točka)

1.4.1 Stanovi/stanovski sistem. (1 točka)

1.4.2 Družbeni razredi/razredni sistem. (1 točka)

1.5.1 Stanovski sistem je bolj zaprt, razredni bolj odprt.

Legitimiranje socialnih razlik med sloji v zaprtih sistemih temelji na religiji in pravu, v odprtih sistemih na ideologiji enakih možnosti in neenakih sposobnosti.

Status v stanovski družbi je v večji meri pripisan, v razredni družbi pa pridobljen.

ltd. (1 točka)

Odgovori so lahko oblikovani tudi opisno.

1.5.2 Primer: Če kandidat kot razliko navede zaprtost stanovskega in odprtost razrednega sistema, v pojasnilu predvidoma zapiše, da zaprti sistemi slojevitosti ne omogočajo mobilnosti/spreminjanja položaja v družbi, v odprtih sistemih pa je to mogoče.

Za celovito pojasnilo ustreznega navedenega odgovora dobi 2 točki, sicer ustrežno manj (1 točka ali 0 točk). (2 točki)

1.6.1 Marksistična teorija uporablja pojem družbenega razreda za vse oblike družbene slojevitosti (1 točka). Pripadnikom istega družbenega razreda je skupen njihov odnos do lastnine nad proizvodjalnimi sredstvi (lastniki/nelastniki). (2 točki)

1.6.2 Webrova teorija družbene slojevitosti opredeljuje razrede kot družbene skupine v ekonomski sferi, kjer ljudje tekmujejo za ekonomske koristi: družbeni razred je tako družbena skupina s podobnim tržnim položajem. (2 točki)

5.2 Esejska naloga

Opreделите družbeno organizacijo kot del družbene strukture ter razpravljajte o značilnostih birokratske organizacije in o njenem preoblikovanju v sodobnih družbah.

- V odgovoru navedite značilnosti družbene organizacije, opredelite, kateri vrsti družbenih skupin pripada, kakšen je položaj posameznika v njej, navedite vrsto ciljev, ki jih organizacija zastopa, in opišite njeno notranjo zgradbo.
- Opozorite na značilnosti birokratske organizacije kot posebnega tipa organizacije v sodobnem času. V razpravo vključite razmislek o njenih prednostih in slabostih ter navedite sociologa, ki je tovrstno organizacijo proučeval.
- V razpravo vključite vsaj eno razsežnost njenega preoblikovanja v sodobnih družbah. Katere vrste organizacije se namesto birokratske in ob njej pojavljajo danes?

Navodila za ocenjevanje esejske naloge

Kandidati morajo za najvišje število točk (18–20) v odgovoru:

- opredeliti družbeno organizacijo kot del družbene strukture in navesti njene značilnosti: je formalna družbena skupina, razmeroma trajna in hierarhično organizirana, ima jasno opredeljene in specifične cilje; kandidati morajo navesti značilnosti posameznikovega položaja v organizaciji: igra le eno družbeno vlogo, članstvo je nadomestljivo, odnosi so neosebni,
- predstaviti značilnosti birokratske organizacije po M. Webru: jasna delitev dela, hierarhična struktura, abstraktna pravila in standardizirani postopki, nepristranskost in brezosebnost, strokovnost storitev in ločenost poklicnega od zasebnega življenja,
- razpravljati o protislovnosti birokratskih organizacij: te so visoko učinkovite in racionalne, hkrati pa nefleksibilne in neosebne,
- vključiti v razpravo vsaj eno razsežnost njenega preoblikovanja v sodobnih družbah (fleksibilizacija in demokratizacija, nov tip organizacije – virtualna organizacija itd.).

Splošna shema za ocenjevanje esejskih odgovorov je prikazana v poglavju 3.3.2.

6 SEMINARSKA NALOGA

Seminarska naloga predstavlja notranji del izpita. Kandidati jo izdelajo med šolskim letom ob pomoči učitelja, ki nalogo tudi oceni. Z izbiro teme in samostojnim delom lahko izrazijo svoje interese in zanimanje v okviru sociologije kot maturitetnega predmeta.

Raziskovalna naloga lahko nadomesti seminarsko nalogo v skladu s pravili o priznavanju raziskovalnih nalog, ki jih je sprejela Državna komisija za splošno maturo.

6.1 Izbor teme in opredelitev problema

Tema seminarske naloge je lahko s katerega koli področja sociologije, lahko je teoretična ali teoretično-empirična. Empirični podatki lahko temeljijo tako na lastnem raziskovanju kot na uporabi sekundarnih virov. Kandidati naj upoštevajo, da v sociologiji obstajajo različni tipi raziskovanja (npr. teoretsko, kvantitativno, kvalitativno ali uporabno naravnano raziskovanje) ter da vsak tip zahteva poseben potek raziskovanja in temu ustrezne predstavitve izsledkov raziskav.

Seminarska naloga mora imeti značilnosti strokovnega besedila. Pri pisanju je treba paziti na strokovnost (strokovno neoporečnost, jasnost in natančnost, enopomenskost izrazov, sistematičnost, logičnost, jednatost, pravilno navajanje virov itd.).

Pri izbiri teme je treba upoštevati dostopnost študijske literature, empiričnega in drugega gradiva ter (omejen) čas, ki ga imajo kandidati na voljo za izdelavo naloge.

Izbrana tema ne sme biti zastavljena preširoko ali preozko. Začetna določitev teme, predvsem pa problema, je lahko samo začasna in približna. Kandidati bodo lažje opredelili glavni problem (znotraj teme), ko bodo prebirali različno literaturo. Naslov naloge mora biti določen v skladu s *Koledarjem splošne mature* in pravili, objavljenimi v podzakonskih predpisih splošne mature.

Seminarska naloga mora biti izdelana v skladu s *Pravili za izdelavo seminarske naloge pri splošni maturi*, ki jih sprejme Državna komisija za splošno maturo in so objavljena na spletnih straneh www.ric.si.

6.2 Koraki v pripravi

(od opredelitve problema do oddaje seminarske naloge)

Izdelava seminarske naloge je razdeljena na dve osnovni fazi, in sicer: priprava na pisanje in pisanje samo.

Priprava na pisanje vključuje:

- opredelitev problema;
- zbiranje ustreznega študijskega gradiva (virov, literature);
- študij zbranega gradiva; oblikovanje zapiskov in izpiskov;
- zbiranje podatkov z anketo, intervjujem itd. (če so se kandidati odločili, da bodo sami empirično raziskovali);
- izdelavo vsebinske zasnove (dispozicije), ki jo kandidati pred začetkom temeljitejšega dela pri nalogi obvezno predložijo učitelju.

Dobro seminarsko nalogo je mogoče napisati šele, ko so opravljeni vsi naštetih postopki. Priporočljivo je, da kandidati najprej napišejo prvo, "grobno" različico, ki naj jo pregleda učitelj, in šele potem dokončno oblikujejo nalogo.

6.2.1 Opredelitev problema

Opredelitev problema je pomemben del izdelave seminarske naloge in odločilno vpliva na njeno uspešnost.

V bistvu gre za opis, napoved obravnave problema oziroma raziskovalnega vprašanja, ki se nato razdeli v več hipotez. Od opredelitve problema oziroma raziskovalnega vprašanja in iz njega izpeljanih hipotez je odvisna tudi izbira metod.

6.2.2 Zbiranje študijskega gradiva

Iskanje virov in literature se navadno začne po spletni knjižnični zbirki COBISS, koristno pa bo tudi pregledovanje drugih spletnih virov. Kandidati lahko nekaj študijskega gradiva navadno najdejo že v šolski in mestni oziroma območni knjižnici, zelo verjetno pa bodo potrebovali tudi univerzitetno knjižnico (npr. NUK in Univerzitetna knjižnica Maribor) in/ali specializirane knjižnice družboslovnih in sorodnih fakultet (npr. Osrednja družboslovna knjižnica Jožeta Goričarja v Ljubljani, knjižnice Filozofske in Pedagoške fakultete v Ljubljani, Miklošičeva knjižnica na Filozofski fakulteti v Mariboru, knjižnici Pravne fakultete v Ljubljani in Mariboru, knjižnica FHŠ v Kopru, knjižnica FUDŠ v Novi Gorici in Novem mestu itd.).

Kandidati bodo kot študijsko gradivo (literaturo) uporabili izvirno sociološko knjižno produkcijo. Uporabiti pa je mogoče tudi: učbenike, priročnike, enciklopedije, leksikone, monografije, almanahе, družboslovne revije (npr. Teorijo in prakso, Družboslovne razprave, Časopis za kritiko znanosti, Raziskave in razprave), različna znanstvena poročila, statistične letopise, pravne akte in druge vire, ki so dostopni bodisi v tiskani obliki bodisi – vse bolj – po spletu (npr. Arhiv družboslovnih podatkov, www.adp.fdv.uni-lj.si).

Naloga naj temelji na več virih in ne le na enem. Uporaba različnih virov daje možnost osvetliti izbrano problematiko z različnih vidikov in zagotavlja objektivnejši prikaz obravnavanega problema.

6.2.3 Študij zbranega gradiva

Pri sistematičnem študiju gradiva naj si kandidati obvezno delajo zapiske in izpiske, na podlagi katerih bodo lahko pozneje natančno vedeli, od kod posamična trditev, podatek ali druga informacija. Pomembno je, da si ob izpiskih beležijo lastne misli in komentarje. Navadno se namreč ob prebiranju virov odpirajo številni, vedno novi problemi in vprašanja. Največkrat je šele to tista stopnja, ko se da natančno opredeliti glavni problem, tako da se razmeji od problemov, ki ga mogoče le dodatno osvetljujejo, izločijo pa se tisti, ki z glavno temo nimajo nobene povezave.

Tudi empirično zasnovane naloge morajo imeti teoretično podlago; torej je pri tako zastavljeni seminarski nalogi prav tako potreben študij literature.

6.2.4 Vsebinska zasnova (dispozicija)

Vsebinska zasnova seminarske naloge – načrt, osnutek ali dispozicija naloge – nastaja ob študiju gradiva in zbiranju informacij. Dokončno jo je mogoče narediti šele, ko so kandidati zbrali in preštudirali (izbrano) teoretično in empirično gradivo in ko je povsem jasno, kaj je temeljni problem seminarske naloge.

Kandidati v dispozicijo vključijo:

- predvideni cilj naloge, problem oziroma raziskovalno vprašanje,
- hipoteze, izpeljane iz problema oziroma raziskovalnega vprašanja,
- navedbo teoretskih podlag, ki jih nameravajo vključiti in, če se naloga navezuje na empirično raziskovanje, tudi navedbo raziskovalnih metod, ki bodo uporabljene (npr. intervju, opazovanje, anketa, analiza vsebine, sekundarni viri statističnih in anketnih podatkov ipd.),

- vsebinski razpored obravnavane problematike v seminarski nalogi v kar najbolj logično, pregledno, sistematično obliko (predvidijo torej zaporedje vključevanja posameznih vidikov, problemov, npr. v obliki okvirno predvidenih poglavij in podpoglavij),
- navedbo glavnih virov, ki jih nameravajo uporabiti.

Ni nujno, da so načrti v dispoziciji dokončni: med pisanjem je mogoče še kaj spremeniti, preoblikovati naslove posameznih poglavij in podpoglavij, zamenjati vrstni red vključevanja posameznih vidikov, najti nove vire teorije in empiričnih podatkov, ponovno pretehtati odločitev za posamično raziskovalno metodo itd. Kljub temu je dobra dispozicija zagotovilo, da s pisanjem naloge ne bo težav ter da bo ta oblikovana jasno, pregledno in sistematično.

6.2.5 Pisanje seminarske naloge

Vsebinska zasnova seminarske naloge je odvisna od konkretne teme – problema oziroma raziskovalnega vprašanja. Kljub temu je treba upoštevati, da mora imeti tri vsebinske sklope: uvod, glavni (osrednji) del in zaključek:

1. Uvodni del (uvod) vsebuje osnovne "elemente", ki bodo predmet natančne obravnave v osrednjem delu seminarske naloge. To pomeni, da je v njem predstavljen problem (oziroma opredelitev raziskovalnega vprašanja) in iz tega izpeljana hipoteza ali več hipotez; razložene so tudi metode in tehnike, uporabljene v nalogi. Kandidati lahko pojasnijo, zakaj so se odločili za neko temo in metodo; opišejo, kakšne težave so nastale (če so) pri zbiranju podatkov itd.
2. Glavni (osrednji) del naj bo razdeljen na poglavja in podpoglavja. V njem so predstavljeni, razčlenjeni in interpretirani zbrani podatki in informacije.
3. V zaključnem (sklepnem) delu (sklep, zaključek) so povzete bistvene ugotovitve, do katerih so se kandidati dokopali v seminarski nalogi. V njem ugotovijo, ali izsledki potrjujejo postavljene hipoteze ali ne, na tej podlagi pa posamezne hipoteze potrdijo, ovržejo ali pa argumentirano presodijo, zakaj jih še ni mogoče v celoti potrditi oziroma ovreči. Lahko opozorijo tudi na neodgovorjena vprašanja in/ali razpravljajo o možnosti za dodatno raziskovanje problema. Vključijo lahko še predvidevanje o razvoju nekega pojava v prihodnosti itd.

Naloga je v bistvu nekakšen "sklenjeni krog": tisto, kar so kandidati v uvodu napovedali (postavili osnovne trditve oziroma hipoteze, opredelili osnovne pojme), v osrednjem delu razvijajo, argumentirajo, analizirajo, interpretirajo, v sklepnem pa ponovno povzamejo, ocenijo itd., tako da hkrati opozorijo na morebitna nerešena vprašanja itd.

6.3 Obseg in oblika

Obseg seminarske naloge je 10 do 20 (tipkanih) strani (približno 1500 znakov na stran).

Pri končnem oblikovanju seminarske naloge naj bodo kandidati pozorni tudi na to, kako označevati posamezna poglavja in podpoglavja, kaj in kako bodo citirali, kaj bodo vnesli v opombe in kako jih bodo označevali itd. Urediti je treba tudi seznam uporabljene literature, poskrbeti za morebitne priloge, napisati kazalo itd. Kako podrobna je členitev na poglavja in podpoglavja, je odvisno od dolžine besedila in od obravnavane teme. Pri seminarski nalogi je glede na njeno zahtevnost in dolžino smiselna členitev na poglavja in (ne nujno) na podpoglavja; podrobnejša členitev najbrž ne bi prispevala k preglednosti in jasnosti, ampak kvečjemu narobe.

Tudi citati lahko – če jih ni preveč in niso predolgi – prispevajo k razgibanosti besedila in/ali k dodatni osvetlitvi nekega problema. Pri dobrednem navajanju (citiranju) in pri povzemanju katerega koli vira z lastnimi besedami je dosledno treba navesti ta vir. Na koncu naloge morajo kandidati napisati seznam literature in drugih študijskih virov, ki so jih uporabili pri pisanju. Seznam napišejo po abecednem redu priimekov avtorjev. Vsako delo mora vključevati priimek in ime (ali začetnico imena)

avtorja, če je avtorjev več, pa priimek in ime morebitnega urednika, naslov dela, založbo, kraj in letnico izdaje. Načinov navajanja literature in drugih študijskih virov je več. Podrobnejše zglede za to najdete v nadaljevanju. Sprotno navajanje virov v samem besedilu ob vsakem citiranju in vsakem povzemanju ter celoten seznam virov na koncu besedila je pogoj, da je seminarska naloga lahko ocenjena.

Seminarska naloga lahko vključuje tudi priloge. Mednje sodijo npr. fotografije in drugo slikovno gradivo; obsežnejše tabele, ki sicer dajejo dodatne informacije o obravnavani problematiki, niso pa tako pomembne za razumevanje, da bi jih neposredno vključili v nalogo, itd.

6.4 Sestavine

Seminarska naloga mora vsebovati:

- naslovno stran (ime in priimek avtorja naloge, ime in priimek učitelja, ime in sedež šole, naslov naloge, letnico oddaje in kraj oddaje);
- povzetek (80 do 100 besed);
- pet ključnih besed;
- kazalo oziroma vsebino z navedenimi stranmi začetka posameznih poglavij in podpoglavij;
- besedilo seminarske naloge z uvodom, glavnim delom, zaključkom;
- opombe (če so in če niso vključene na posameznih straneh pod črto);
- sprotno navajanje virov, pri njihovem povzemanju ali citiranju v besedilu;
- celoten seznam uporabljenih virov na koncu;
- priloge (fotografije, tabele itd. – če so).

6.5 Navedba literature

Seminarska naloga se mora opirati na različne vire, ki jih lahko kandidat bodisi povzema s svojimi besedami bodisi dobesedno navaja. V obeh primerih velja, da je treba uporabljeni vir navesti, in sicer (1) sproti v samem besedilu in (2) na celotnem seznamu virov na koncu naloge.

Če kandidat besedilo navaja dobesedno, postavi ta del besedila v narekovaje. Takšni citati naj bodo večinoma kratki, npr. stavek ali dva, le izjemoma daljši, kadar je po kandidatovi presoji to resnično potrebno. Druga možnost je, da povzema ideje in podatke iz drugih uporabljenih virov z lastnimi besedami, pri čemer jih lahko samo kratko omeni ali pa podrobneje predstavi. V vseh teh primerih, ne glede na to, ali gre za povzemanje ali citiranje, morajo biti viri navedeni že med besedilom. Pri tem se priporoča uporaba tega vzorca:

Če je vir delo enega avtorja, navedemo tik za besedilom, ki smo ga citirali ali povzeli, v oklepaju njegov priimek in letnico objave dela	(Smith, 1991)
Če je vir delo dveh avtorjev	(Hague in Harrop, 2007)
Trije ali več avtorjev	(Macur in dr., 2008)
Ko navajamo citat ali povzemamo vir s točno določenih strani	(Smith, 1991: 100) ali npr. (Smith, 1991: 100–115) Točno določene strani morajo biti navedene vedno, ko gre za citat, ko se sklicujemo na neko misel ali ko smo podatek pridobili iz navedenega vira.
Če avtor ni naveden, ampak ima njegovo vlogo kar organizacija ali skupina	(OZN, 2005)

Če vir, ki smo ga prebrali (sekundarni vir, npr. Jambrek, 1992) citira ali povzema avtorja, ki nas zanima (prvotni vir, npr. Mannheim)	(Mannheim v Jambrek, 1992: 33) V tem primeru moramo obvezno natančno navesti tudi stran(i) v sekundarnem viru, v katerem je povzet ali citiran prvotni vir. Na seznamu virov na koncu seminarske naloge navedemo samo sekundarni vir, v tem primeru bi bilo to Jambrekovo delo.
--	--

Vire lahko povzemajo ali citirajo tudi tako, da jih namesto tik za citatom ali povzetkom navedejo tik *pred* njima, na primer:

Smith (1991) meni, da /in ga nato povzamejo ali citirajo/ ...

V opombah pod črto ali na koncu seminarske naloge praviloma ne navajamo virov sproti, ampak imajo namen dati dodatna pojasnila, razlage in podobno. Seveda pa je treba tudi pojasnila v opombah pod črto ustrezno opremiti z navedbo vira, če ga kandidati povzemajo ali citirajo.

Vse vire, ki so jih povzeli ali citirali v besedilu seminarske naloge (in jih pri tem sproti navajali po opisanih pravilih), morajo nato navesti še na podrobnejšem seznamu na koncu seminarske naloge. Ta seznam mora biti urejen po abecednem redu priimkov avtorjev in vključevati vse glavne podatke o povzetem ali citiranem viru, pri čemer je priporočljivo slediti temu vzorcu:

Samostojni avtor (navedemo s priimkom in imenom), letnica izida, naslov, kraj izdaje in ime založbe	Rek, Mateja (2009): Civilna družba v Evropski uniji ali evropska civilna družba. Ljubljana: Vega.
Dva avtorja	Haralambos, Michael, in Holborn, Martin (2001): Sociologija: Teme in pogledi. Ljubljana: DZS.
Trije ali več avtorjev	Kakor pri navodilu za dva avtorja, pri čemer se vsi avtorji pred zadnjim ločijo z vejico.
Zbornik – knjiga, sestavljena iz več poglavij, ki so jih napisali različni avtorji. Ne navajamo vseh, ampak namesto njih samo urednika.	Hewson, Martin, in Timothy J. Sinclair (ur.) (1999): Approaches to Global Governance Theory. Albany: State University of New York Press.
Organizacija ali skupina v avtorski vlogi	Global Environment Coordination (1994): Facing the global environment challenge: A progress report on World Bank global environmental operations. Washington: Global Environment Coordination Division, Environment Dept., The World Bank.
Poglavje v zborniku – navedemo avtorja poglavja, naslov poglavja, urednika zbornika, naslov zbornika, kraj izdaje, založbo in strani poglavja.	Palan, Ronen (1999): Global Governance and Social Closure or Who is to Governed in an Era of Global Governance? V Martin Hewson in Timothy J. Sinclair (ur.): Approaches to Global Governance Theory. Albany: State University of New York Press (str. 55–72).
Članek v reviji; za naslovom članka navedemo naslov revije, nato letnik revije, njeno številko in nazadnje strani, na katerih je članek.	Katunarič, Vjeran (1993): Interkulturalizem. Teorija in praksa, let.: 30, št. 1–2, str. 14–25.
Spletna stran – navedemo avtorja in naslov podobno kakor pri knjigi, nato pa spletni naslov in na koncu v oklepaju datum, ko smo to stran odprli.	Prodi, Romano (2001): An Enlarged and More United Europe, A Global Player: Challenges and Opportunities in the New Century. Dostopno na: http://www.europa.eu.int/comm/laeken_council/bruges_en.htm (9. 9. 2002).
Spletna stran, ki nima navedenega avtorja	Splošna deklaracija človekovih pravic (1948): Dostopno na: http://www.unhchr.ch/udhr/lang/slv.htm (10. 7. 2005).

6.6 Učiteljeva pomoč pri izdelavi

Seminarska naloga mora biti delo kandidata samega, učitelj ga le usmerja, posebno pri pripravi dela.

Učitelj mora spremljati potek dela, pri čemer je osredotočen predvsem na:

- pripravo na načrtovanje in izdelavo seminarske naloge,
- pomoč pri izbiri problema: učitelj pomaga izbrati primerne teme ter opozori kandidata na težave in objektivne možnosti izvedbe posameznih predlogov,
- usmerjanje k različnemu lotevanju obravnave problemov, vključno s svetovanjem glede uporabe ustreznih raziskovalnih metod,
- spremljanje dela med izdelavo seminarske naloge.

Učitelj mora temeljito pregledati oddano dispozicijo ter na tej podlagi kandidatu predložiti pripombe in predloge za nadaljnje delo. Sproti mora na podlagi dispozicije in predloženih osnutkov seminarske naloge opozarjati na probleme, ki se utegnejo še pojaviti, in nakazati, kako je seminarsko nalogo mogoče izboljšati. Problemov učitelj ne sme reševati namesto kandidata; s svojimi napotki in opozorili mu le nakaže možne poti do rešitev, ki jih mora odkrivati samostojno.

7 KANDIDATI S POSEBNIMI POTREBAMI

Z Zakonom o maturi in na njegovi podlagi sprejetimi podzakonskimi akti je določeno, da kandidati opravljajo maturo pod enakimi pogoji. Kandidatom s posebnimi potrebami, ki so bili usmerjeni v izobraževalne programe z odločbo o usmeritvi, v utemeljenih primerih pa tudi drugim kandidatom (poškodba, bolezen), se lahko glede na vrsto in stopnjo primanjkljaja, ovire oziroma motnje prilagodi način opravljanja mature in način ocenjevanja znanja.¹⁵

Možne so te prilagoditve:

1. opravljanje mature v dveh delih, v dveh zaporednih izpitnih rokih;
2. podaljšanje časa opravljanja (tudi odmorov; mogočih je več krajših odmorov) in prekinitev izpita splošne mature po potrebi;
3. prilagojena oblika izpitnega gradiva (npr. Braillova pisava, povečava, zapis besedila na zgoščenci, zvočni zapis besedila na zgoščenci ...);
4. poseben prostor;
5. prilagojena delovna površina (dodatna osvetlitev, možnost dviga mize ...);
6. uporaba posebnih pripomočkov (računalnik, Braillov pisalni stroj, ustrezna pisala, folije za pozitivno risanje ...);
7. izpit s pomočnikom (npr. pomočnik bralec, pisar, tolmač v slovenski znakovni jezik, pomočnik za slepe in slabovidne);
8. uporaba računalnika za branje in/ali pisanje;
9. prirejen ustni izpit in izpit slušnega razumevanja (oprostitev, branje z ustnic, prevajanje v slovenski znakovni jezik);
10. prilagojeno ocenjevanje (npr. napake, ki so posledica kandidatove motnje, se ne upoštevajo; pri ocenjevanju zunanji ocenjevalci sodelujejo s strokovnjaki za komunikacijo s kandidati s posebnimi potrebami).

¹⁵ Besedilo velja za vse predmete splošne mature in se smiselno uporablja pri posameznem izpitu splošne mature.

8 LITERATURA

Učbeniki in učna sredstva, ki jih je potrdil Strokovni svet Republike Slovenije za splošno izobraževanje, so zbrani v Katalogu učbenikov za srednjo šolo in objavljeni na spletni strani Zavoda Republike Slovenije za šolstvo www.zrss.si.